

INICIATIVA LOBUESE E RRJETIT:

WE
EFFECT

HISTORIA, KULTURA DHE TRADITA ROME

HISTORIA ROMË

Dita Ndërkombëtare rome festohet për nder të takimit të parë Ndërkombëtar të përfaqësuesve të Romëve që është mbajtur në 8 prill 1971 në Londër, me pjesmarrjen e 22 shteteve anëtare. Vlen të përmendet se pjesë e këtij kongresi ishte edhe aktivisti rom nga Prizreni, Albanologu i njohur Nysret Seharsoj ku për nder të kësaj, sot lagjja më e vjeter e romëve në Kosovë, Terzimahalla në Prizren mban emrin Nysret Seharsoj.

Delegatët e kësaj Konference kontribuan zyrtarisht në themelimin e Organizatës së parë Ndërkombëtare Rome. Përmes kësaj Konference u vendos flamuri rom me ngjyrën e gjelbër që simbolizon tokën, ngjyrën bojëqielli që simbolizon qiellin dhe me rrotën e kuqe (e ashtëquajtur Chakra e Ashok-ut) si simbol i vendlindjes së Romëve (Indisë), e cila simbolizon zjarrin, lëvizjen dhe progresin.

Himni rom Gelem Gelem (shkova – shkova) dhe përcaktimi i emrit rom do t'i jepte fund të gjitha epiteteve të tjera diskriminuese si (gipsy, cigan, magjup, etj) dhe do të ndihmonte në krijimin e vetëbesimit të ri për të gjithë romët mbarë botës. Në këtë kongres u arrit një bashkëpunim me OKB (Organizatën e Kombeve të Bashkuara), posaçërisht me UNESCO-n i cili kujdeset edhe në ditët e sotme për trashigiminë kulturore ndërkombëtare.

Motoja “Opre Roma!” u bë besimi politik i Lëvizjes Rome dhe luftimi i saj për drejtësi & barazi sociale.

Në vitin 1976, në qytetin Chandigar të Indisë është formuar Instituti i Parë i Romologjisë, ku është publikuar edhe revista e parë e titulluar “Rroma”. Në po këtë vit dhe në po këtë qytet është mbajtur edhe festivali i Parë Botëror Romë. Delegatët romë që ishin pjesë e këtij mbajtën takimin e parë me kryeministren e Indisë Znj. zonjën Indira Ghandi, e cila midis të tjerash deklaroi “Romët janë fëmijët e harruar të Indisë”. Zonja Ghandi, festivalin e ka hapur me fjalën “Mirëse erdhët në vendlindje”.

OKB-ja në rekomandimet e shtatorit të vitit 1977, i njeh Romët si grup etnik specifik, si një nevojë për parandalimin e diskriminimit ndaj kësaj pakice.

Sot, Romët janë të përfaqësuar në OKB përmes statutit të vëzhguesit, i cili ushtrohet nga Unioni Ndërkombëtar Rom (IRU). Romët gjithashtu janë të përfaqësuar në Këshillin e Europës dhe inistucionet tjera Europiane si (Komisioni European, Parlamenti European, etj.), përmes Forumit European të Romëve dhe Deputetëve Romë në Parlamentin European.

Romët në Shqipëri

Mungesa e të dhënave të shkruara ka bërë që origjina e popullit rom për shumë kohë të ishte e paqartë. Analiza gjuhësore e cila filloi në fundin e shekullit të tetëmbëdhjetë dhe e konfirmuar nga gjuhëtarë të shquar të shekullit të nëntëmbëdhjetë, ka qenë prova e parë e padiskutueshme për origjinën të popullatës rome.

Populli rom është përbërë nga pesë grupe të mëdha që janë:

Romët	1.
2.	Sintit
Kalet	3.
4.	Manushet
Romanichals	5.

Ata kanë një shpërndarje pothuajse në gjithë Europën. Minorteti rom gjithashtu është i përhapur gjerësisht edhe në Shqipëri. Kanë ardhur në shekullin 13-14 nga Turqia e asaj kohe, të cilët kishin emigruar më parë nga India e veriut. Mendohet se mund të jenë mbi 100.000 - 120.000 romë në vendin tonë.

Kultura dhe Tradita Rome

Tradita Rome ka qenë mjeti më i rëndësishëm për ruajtjen e identitetit etnik. Transmetimi i traditave dhe kulturës është bërë nëpërmjet gojëdhënave nga një brez në tjetrin. Zakonisht, romët kanë jetuar gjithmonë në komunitete të vogla të karakterizuar me një solidaritet të fortë mes anëtarëve: të vjetrit që kujdeseshin nga brezi i ri, dhe jetimët të cilët merreshin nga të afërmit. Kultura rome ka inkurajuar gjithmonë një distancë sociale mes romëve dhe jo-romëve, të ashtuquajtur gaxhe, dhe si pasojë nuk janë përzier me popullsitë lokale. Të qenit i familjes ofron siguri sociale dhe psikologjike të individit. Gruaja rome kujdeset për punët e shtëpisë dhe rritjen dhe edukimin e fëmijëve. Martesat në komunitetin rom realizohen shumë shpejt, 16-18 vjeç për meshkujt dhe 13-15 vjeç për femrat.

Veshja luan rol të rëndësishëm në ruajtjen e identitetit. Janë veshjet e grave që mbartin dhe ruajnë karakteristikat tradicionale. Tradicionalisht, gruaja rome mbart një fund të gjatë, i formuar nga disa shtresa dhe ngjyra të ndritshme, flokë të gjatë, vathë të mëdha dhe në bazë të pasurisë, bizhuteri që bien shumë në sy dhe të kushtueshme. Gjithmonë, duke ju referuar traditës, gratë e martuara duhet të mbajnë një shami koke, nga ana tjetër burrat nuk kanë veshje tradicionale, por shpesh veshin rroba shumëngjyrëshe, kapele dhe mustaqe të gjata.

Përdorimi i ngjyrave të forta në veshjet e tyre konsiderohet si fatsjellës. Sot, të vishesh në mënyrë tradicionale rrit rrezikun e shikimit ndryshe dhe shpesh të diskriminohesh. Ky lloj diskriminimi dëmton më shumë gratë rome sepse veshjet tradicionale rome tërheqin shumë vëmendje dhe bien më në sy se veshjet e meshkujve.

Romët janë të njohur në fusha të ndryshme të artit si: pikturë, skulpturë, botime të përrallave tradicionale, folklorike, etj. Muzika tradicionale Rome është ndoshta pjesa më e njohur e kulturës Rome. Muzika e tyre ka influencuar kompozitorët e muzikës klasike si Franz Liszt dhe Johannes Brahms. Violina, kitara dhe klarineta janë instrumentet e preferuara të muzikantëve Romë.

Kërcimi tradicional një tjetër element i rëndësishëm i kulturës Rome, ka ruajtur elemente nga India ashtu sic edhe ka përfshirë elemente nga kulturat e vendeve në të cilat Romët kanë jetuar. Flamengo përfaqëson shembullin më të dukshëm të kontributit të Romëve në stilin e përgjithshëm të kërcimeve. Romët kanë shkëlqyer edhe në punime artizanale si në punimin e metalit, qëndisjen dhe gdhendjen e bizhuterive.

Edhe pse kultura e tyre njeh elemente karakteristike, sa i përket besimit fetar gjithmonë kanë përqafuar besimin fetar të vendit ku ata jetojnë. Romët janë kryesisht katolikë, edhe ortodoksë.

Analizat gjuhësore kanë arritur të përcaktojnë që gjuha rome bën pjesë në familjen indo-evropiane dhe përafrohet me dialektet që vijnë nga veri-perëndimi i Indisë. Romishtja ka huazuar shumë fjalë nga gjuhët e vendeve ku jetojnë. Vitet e fundit shumë studiues kanë punuar për ta standardizuar gjuhën rome duke prodhuar abetaren dhe fjalorin e gjuhës rome.

Himni Rom

Gelem gelem lungone dromenca
Maladilem bakhtale Romensa
A Romale katar tumen aven,
Etsarensa bahtale dromensa?

A Romale A Chavale
Sine man yekh bari familiya,
Murdadas la i kali legiya
Aven mansa sa lumniake Roma,
Kai putardile e romane droma
Ake vriama, usti roma kana,
Men khutasa misto kai kerasa
A romale, a Chavale

Puter Devla le parne vudara
Te shahi dikhav kai si me manusha
Pale ka zhav lungone dormendar
Thai ka phirav bachtale Romensa

A Romalen a Chavalen
Opre Romana isi bah akana
Ajde mançar sa lumaqe Roma
O kalo muj ta e kale jakha
Kamava len sar e kale drakha
A Romalen a Chavalen.

**WE
EFFECT**

Publikimi i kësaj broshure informuese u mundësua në kuadër të Projektit “Përmirësimi i Qëndrueshëm i Jetesës së komuniteteve Rome në Shqipëri” i financuar nga partnerët tanë We Effect.

Unioni për Zhvillim dhe Integrim të Minoritetit Rom në Shqipëri “Amaro-Drom”.

2020. Të drejta të rezervuara.

Adresa: Rr. “Sulejman Pasha”, Lagjia 4, P.2, Shk.3., Tiranë

Redaktoi: **Anjeza Kolami**, Koordinatore e Networkut, Barazisë Gjinore & Rretheve Studimore.

IMAZHET:

Të gjitha imazhet në këtë broshurë nuk janë e drejta e krijuesit.

Burimi i tyre është freepik.com dhe pexels.com